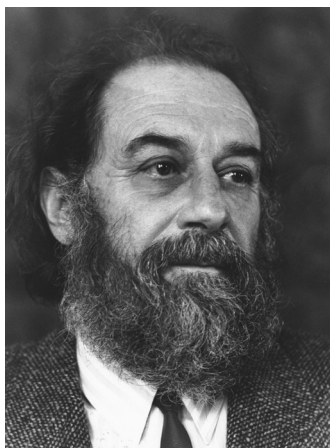

IN MEMORIAM

EDUARD HERCIGONJA

**(Zagreb, 20. kolovoza 1929. –
Zagreb, 22. svibnja 2022.)**

U nedjelju 22. svibnja 2022. godine preminuo je vrhunski hrvatski filolog, jezikoslovac, tekstolog, medievist, povjesničar književnosti, sveučilišni profesor i akademik Eduard Hercigonja. Sahranjen je na Varaždinskome groblju 25. svibnja, nedaleko od svojega uzora i jednoga od pet najvećih slavista svijeta – Vatroslava Jagića.

Eduard Hercigonja rođen je 20. kolovoza 1929. godine u Zagrebu. Možda je zanimljivo da je samo dan nakon njegova rođenja umro veliki dubrovački pisac Ivo Vojnović. Osnovnoškolsko obrazovanje stekao je u Sisku, a tamo je pohađao i realnu gimnaziju. Na Filozofskome fakultetu u Zagrebu studirao je slavistiku od 1948. do 1953. godine. Predavao je u sisačkoj gimnaziji školske godine 1951./1952. u svojstvu suplenta. Na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu postao je asistent profesor Josipu Hammu na Kate-dri za staroslavenski jezik 1957. godine. Četiri godine kasnije, 1961. godine, nakon odlaska Josipa Hamma na Bečko sveučilište preuzeo je sve dužnosti

na toj katedri. Doktorsku disertaciju pod naslovom *Glagoljaška neliturgijska književnost 15. stoljeća i Petrisov zbornik* obranio je 1970. godine. Iste godine postao je docent, za izvanrednoga profesora izabran je 1974., a za redovitoga 1977. godine. Na Odsjeku za informacijske znanosti vodio je novoutemeljenu Katedru za slavenske pismene sustave, bio je prodekan za znanstveno-nastavna pitanja od 1976. do 1978., zamjenik pročelnika od 1988. do 1990. godine te pročelnik Odsjeka za kroatistiku od 1990. do 1992. godine. Na fakultetima u Osijeku i Rijeci pomogao je utemeljiti katedre za staroslavenski jezik. U mirovinu je otišao 1. siječnja 1993. godine.

U Hrvatsku akademiju znanosti i umjetnosti (u Razred za filološke znanosti) ušao je kao član suradnik 1977., izvanredni član postao je 1986., a redoviti član 1991. godine.

Dobitnik je niza nagrada: Nagrade »Božidar Adžija« i Nagrade grada Zagreba 1976. godine za knjigu *Srednjovjekovna književnost* (1975) iz edicije *Povijest hrvatske književnosti*. Dobitnik je godišnje Nagrade »Vladimir Nazor« 1984. za teorijsko-književnu esejistiku na području kulture i umjetnosti. Nagradu »Vladimir Nazor« dodjeljuje Republika Hrvatska za najbolja umjetnička ostvarenja na području književnosti, glazbe, filma, likovnih i primijenjenih umjetnosti, kazališne umjetnosti te arhitekture i urbanizma u Republici Hrvatskoj. Eduard Hercigonja dobio ju je za knjigu *Nad iskonom hrvatske knjige* (1983). Dobio je i Povelju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu 1994., Nagradu »Stjepan Ivšić« 1995. (bio je prvi dobitnik te nagrade), Povelju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku 1995., Državnu nagradu za znanost za životno djelo za područje humanističkih znanosti 2009. godine. Posvećeni su mu časopisi: *Croatica* (*Hercigonjin zbornik*; trobroj) 1996. godine i *Drugi Hercigonjin zbornik* posvećen 75. obljetnici života 2005. godine.

Eduard Hercigonja bio je filolog u pravome smislu te riječi. Znamo da naziv *filologija* dolazi od grčkih riječi: *filos* i *logos* te da označava *ljubav prema riječima* i odnosi se na proučavanje jezičnih pojava: književnih i gramatičkih. Upravo je takve pojave Hercigonja proučavao. S jedne strane proučavao je srednjovjekovne književne tekstove pisane svim trima pismima (glagoljicom, ćirilicom i latinicom), bavio se kritičkim utvrđivanjem tekstova i temeljito ih tumačio; s druge strane radio je jezične i gramatičke analize tih srednjovjekovnih tekstova, od fonološke preko morfološke do stilističke razine i dolazio do novih spoznaja na svim razinama. Sve su te spoznaje ucijepljene u naše današnje poznavanje i razumijevanje hrvatskoga, ali i europskoga srednjeg vijeka. U odnosu na nekadašnja znanja o našoj književnoj, kulturnoj, ali i

gospodarskoj situaciji u srednjemu vijeku danas su ta znanja znatno proširena i revidirana, i to upravo zahvaljujući proučavanjima Eduarda Hercigonje.

Napisao je niz rasprava i knjiga. Nije moguće ovom prilikom na sve njih uputiti. Izdvojiti ću četiri knjige: *Povijest hrvatske književnosti*, knjiga 2: *Srednjovjekovna književnost* (Zagreb: Liber – Mladost, 1975), *Nad iskonom hrvatske knjige: Rasprave o hrvatskom srednjovjekovlju* (Zagreb: Sveučilišna naklada – Liber, 1983), *Tropismena i trojezična kultura hrvatskoga srednjovjekovlja* (Zagreb: Matica hrvatska, 1994), *Hrvatska Aleksandrida: Kasni odjek jednoga srednjovjekovnog romana* (Zagreb: Matica hrvatska, 2017).

Knjiga *Povijest hrvatske književnosti: Srednjovjekovna književnost* na jedno je mjesto sabrala sve znanje o blagu hrvatske srednjovjekovne književnosti koje je dotad bilo poznato znanstvenicima koji su ga proučavali, ali nije bilo skupljeno na jednome mjestu. Hercigonja je dotadašnja istraživanja i bogatstvo hrvatskih srednjovjekovnih liturgijskih, književnih i pravnih spomenika, uklesanih u kamenu, ispisanih ili otisnutih na mekome materijalu objedinio i podastro stručnoj, znanstvenoj, ali i kulturnoj i općoj javnosti. Svojim je znanstvenim dokazima pokazao da hrvatska srednjovjekovna književnost nije u tome razdoblju bila na rubu Europe, nego je upravo u tu Europu utkana. Mnogi su od čitatelja upravo zahvaljujući toj knjizi postali zaljubljenici u književnost srednjega vijeka. Jedna je od njih i autorica ovoga teksta.

U knjizi *Nad iskonom hrvatske knjige* autor nam prikazuje kako su se provodila tekstološka proučavanja glagoljskih spomenika. Hercigonja u predgovoru kaže da je potrebno dublje i šire nego što je to učinjeno do pedesetih godina dvadesetoga stoljeća zadrijeti u složenu problematiku jezika srednjovjekovnih kodeksa i otkrivati u njima elemente hrvatskoga književnojezičnog kontinuiteta, baviti se pitanjima ortografije, koja su dotad ostala netaknuta, te područjem stilematike starih tekstova. U knjizi Hercigonja predstavlja kako se hrvatskoglagoľjično srednjovjekovlje proučavalo u književnoj historiografiji od 1850. do 1970. godine. Metodologija se u prvome razdoblju (50-ih godina) temeljila na skupljanju i izdavanju izvora kao pripremnome stupnju koji prethodi filološkoj analizi i sveukupnoj sintezi. Nakon dostignute kvantitete prelazi se na novu istraživačku kvalitetu, a to uključuje nekoliko segmenata: književnopovijesno usustavljanje i kritičku estetičko-vrijednosnu prosudbu onoga što je bilo raspoloživo.

Sintagma *tropismenost i trojezičnost hrvatske srednjovjekovne književnosti* poznata iz četvrte odabrane knjige (*Tropismena i trojezična kultura hrvatskoga srednjovjekovlja*) zaštitni je znak Eduarda Hercigonje i kad ne bi bilo ničega drugoga na čemu bi mu naša znanost trebala biti zahvalna, po njoj bismo

ga pamtili. Naime, zahvaljujući njemu u hrvatskoj je filologiji u širokoj mjeri osviještenja činjenica da su se Hrvati u srednjemu vijeku služili trima pismima (glagoljicom, ćirilicom i latinicom) i trima jezicima (latinskim, staroslavenskim i hrvatskim) za bilježenje različitih vrsta tekstova. Ta je knjiga doprinijela razumijevanju hrvatske srednjovjekovne književnosti kao književnosti koja je otvorena i različitim pismima i ima široki stilski i stilistički potencijal kojim se izražavaju različiti sadržaji.

Knjigu *Hrvatska Aleksandrida: Kasni odjek jednoga srednjovjekovnog romana* (prir. Eduard Hercigonja i Marija-Ana Dürriegl) spominjem iz triju razloga. Jedan je taj što je to njegova zadnja objavljena knjiga, drugi je taj što je priređena u suautorstvu, čime se pokazuje da je Eduard Hercigonja čovjek koji nije mislio da sve mora napraviti samostalno te da je uvažavao mišljenje drugih. Treći je razlog taj što je na konkretnome tekstu pokazao raspon mogućnosti koje pruža filološka analiza, čime se dokazuje kao pravi, suvremeni filolog koji srednjovjekovni tekst analizira iz perspektive suvremenih istraživačkih metoda. Analiza započinje definiranjem romana kao žanra, tumačenjem podrijetla riječi *roman*. Nadalje, priređivači kontekstualiziraju roman o Aleksandru Velikome u europskim srednjovjekovnim književnostima, smještaju ga unutar hrvatske srednjovjekovne književnosti i govore o tome romanu iz različitih aspekata. U knjizi se nalazi tekst *Aleksandride* u latiničkoj transkripciji, obogaćen tumačenjima koja se odnose na usporedbu s latinskim jezikom, donose se značenja pojedinih, danas čitatelju nepoznatih riječi, a donose se i neka kulturološka tumačenja.

Eduard Hercigonja objavio je članke u: *Slovu, Radovima Staroslavenskog instituta, Radovima Zavoda za slavensku filologiju, Croatici, Filologiji, Republici, Jeziku, Dometima, časopisu Ricerche slavistiche, Suvremenoj lingvistici, Hrvatskome slovu, Vijencu, Zadarskoj reviji, Oku, Večernjemu listu, Kulturnome radniku, Školskim novinama* i u drugim časopisima, zbornicima i novinama. U mnogima od njih obnašao je uredničke dužnosti. Napisao je natuknice *bosančica* i *glagoljaštvo* za *Enciklopediju Jugoslavije*.

U svojem je radu bio posvećen, precizan, temeljit, za svaku je tvrdnju donosio brojne primjere te tako dokazivao točnost onoga o čemu govori. O tome koliko je bio temeljit, govori i crtica s predavanja 1991. godine na kojemu je kao studentica sjedila autorica ovoga teksta. Profesor Hercigonja predavao je staroslavenski jezik. Predavao je tiho i studenti su morali biti jako koncentrirani da čuju što govori. U jednome je trenutku, govoreći o poluglasovima u jednome staroslavenskom tekstu, sjetno rekao: »Drage kolegice i kolege, vidite kako je žalosno što ovdje stoji *jor* a ne *jer*.« Tada sam o jerovima znala

tek toliko da se ne izgovaraju ili se u izgovoru ostvaruju pauzom i bilo je neobično zašto bi bilo žalosno to što su zamijenjeni. A profesoru je zbog njegove temeljitosti to bilo zaista važno. Osim što je bio predavač, bio je i mentor za izradu doktorskoga rada mnogim budućim filolozima i tako im pomogao da proniknu u naše srednjovjekovne tekstove.

Odlaskom Eduarda Hercigonje hrvatska i europska filologija ostala je bez vrhunskoga znanstvenika i profesora, prijatelja...

Tanja KUŠTOVIĆ